

9 TEZ DLA NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

PROPOZYCJE ZMIAN

Nauka i szkolnictwo wyższe potrzebują większego wsparcia ze strony państwa. Na tle europejskim polskie wydatki na nie są skandalicznie niskie. Inwestując w badania i edukację wspieramy dynamiczną gospodarkę, budujemy stabilne państwo i dostatnie społeczeństwo. Dlatego chcemy radykalnie zwiększyć nakłady na naukę i szkolnictwo wyższe, skupiając się przede wszystkim na ludziach.

Jednocześnie zmieniać musi się sama akademia. Praca na uczelni powinna być stabilna i godnie wynagradzana. Chcemy, aby uczelnie i jednostki badawcze były bardziej demokratyczne, a ich działania opierały się przede wszystkim na współpracy. Decyzje dotyczące kluczowych dla całej wspólnoty akademickiej kwestii powinny być podejmowane kolegialnie oraz w oparciu o szerokie konsultacje środowiskowe. Tylko pełna przejrzystość może odbudować zaufanie wewnątrz wspólnot akademickich.

Jesteśmy przekonani, że dobrze działająca nauka i edukacja wyższa są kluczowe zarówno dla przebudowy rynku pracy i odbudowy potencjału przemysłowego kraju, jak i dla jego rozwoju społecznego i kulturalnego. Zależy nam na nauce na światowym poziomie, ale dobrze umocowanej lokalnie, współdziałającej z otoczeniem i zmieniającej je na lepsze. Chcemy nauki, która będzie motorem zmiany społecznej i gospodarczej Polski.

I. DOINWESTOWANA NAUKA TO NAUKA NA ŚWIATOWYM POZIOMIE

1. Zwiększymy finansowanie nauki do 1,5% PKB w 2020 i 2,5% PKB w 2030 r. (w tym nie mniej niż 1% PKB w 2020 r. finansowany z budżetu państwa). Tylko skokowe zwiększenie środków przeznaczanych na naukę może zapewnić jej efektywne funkcjonowanie i dynamiczny rozwój. To wysoki poziom wszystkich dziedzin naukowych buduje dostatnie i dobrze zorganizowane społeczeństwo oraz prawdziwie konkurencyjną gospodarkę, której podstawą jest wiedza, a nie tania siła robocza i zysk wypracowywany ciągłym obniżaniem kosztów pracy.¹

2. Badania podstawowe powinny być finansowane przede wszystkim poprzez dotacje na działalność statutową. Gwarancja stałego finansowania jednostek naukowych pozwala planować długoletnie, dalekosiężne badania, sprzyja stabilności zatrudnienia, a tym samym zwiększa potencjał naukowców. Dobrze dofinansowany i sprawnie działający system grantowy

¹ Średnie wydatki na naukę w państwach UE (wyrażone jako %PKB) w 2013 r. wyniosły 2,01%; w Polsce 0,87% (w tym mniej niż 0,5% z budżetu państwa). Dla porównania w Finlandii 3,31%, w Czechach 1,91%, w Niemczech 2,85% [Eurostat]. W strategii UE w 2020 r. średnie wydatki powinny wynieść 3,00%.

jest nauce potrzebny, nie powinien jednak stanowić głównej formy finansowania badań. Proporcje obu sposobów finansowania nie powinny przesunąć się dalej na korzyść systemu grantowego. Programy grantowe powinny w o wiele większym stopniu wspierać przedsięwzięcia długoterminowe i zapewniać godziwe wynagrodzenie wykonawcom.

3. Inwestycje państwowe to również szansa dla nauki. Stworzymy nowy strumień finansowania badań naukowych: wprowadzimy zasadę, że część budżetu dużych inwestycji publicznych (np. infrastruktura kolejowa, energetyka itp.) przeznaczona będzie na opracowanie technologii przez polskie ośrodki naukowe.

4. Środki publiczne przeznaczone na stałe finansowanie nauki i szkolnictwa wyższego powinny być kierowane przede wszystkim do jednostek publicznych. Nie zgadzamy się na subsydiowanie prywatnych przedsięwzięć edukacyjnych z pieniędzy podatników poprzez dotację statutową i system stypendialny. Proponowany przez nas system wsparcia szkolnictwa publicznego poza wielkimi miastami (pkt. V, VI i VII) zwolni osoby o niższym statusie materialnym z konieczności odpłatnego studiowania.

5. Zwiększone środki w budżecie nauki będą przeznaczane w przeważającej mierze na inwestycje w ludzi. Obecnie sytuacja zatrudnieniowa, w szczególności młodych naukowców, jest dramatyczna. Podniesiemy wynagrodzenia, zapewnimy szeroki system stypendialny dla studentów, rozbudujemy infrastrukturę socjalną, która będzie wspierać ludzi nauki (patrz dalsze punkty).

6. Znacząco zmniejszymy rolę liczby studentów w algorytmie wyliczania dotacji z budżetu państwa dla uczelni. Taki sposób dzielenia środków uderza w mniejsze uczelnie i jest przyczyną systematycznego obniżania poziomu nauczania. Podstawą przyznawania środków powinna być przede wszystkim jakość prowadzonych badań i nauczania.

7. Włączymy uczelnie artystyczne w system finansowania szkolnictwa wyższego. Obecnie podlegają one Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego i w efekcie otrzymują znacznie niższe środki niż inne szkoły wyższe.

8. Uczynimy finansowanie uczelni i jednostek organizacyjnych o charakterze wyznaniowym obowiązkiem związków wyznaniowych.

II. UCZELNIE PO STRONIE PRACOWNIC I PRACOWNIKÓW

1. Zwiększymy stabilność zatrudnienia naukowców. Przywrócimy umowy o pracę na czas nieokreślony jako podstawową formę zatrudnienia w nauce. Jednocześnie stworzymy przejrzysty i skuteczny system oceny okresowej pracowników (pkt. IV).

2. Zadbamy o przejrzystość procedur konkursowych związanych z zatrudnianiem pracowników naukowych. Konkursy powinny odbywać się w oparciu o jasno określone kryteria, a ich uczestnicy powinni mieć możliwość wglądu do dokumentacji konkursowej. Przejrzyste i jawne konkursy zatrudnieniowe to dla środowisk naukowych jedyna droga do uczciwej współpracy opartej na wzajemnym zaufaniu.

3. Ustabilizujemy sytuację doktorantów. Zapewnimy stypendia doktoranckie przyznawane na cały okres studiów doktoranckich w wysokości przynajmniej 1,5 płacy minimalnej, z wymogiem corocznej oceny postępów pracy. System stypendiowanych studiów doktoranckich umożliwi

skupienie się na pracy badawczej osobom zdecydowanym ją prowadzić, które teraz podejmować muszą równoległe pełnowymiarową pracę zarobkową. Zagwarantujemy zatrudnienie na etatach asystentów tych doktorantów, którzy wykonują systematyczną pracę dydaktyczną. Doktoranci często bywają raczej pracownikami niż studentami i powinni być traktowani adekwatnie do swojego statusu.

4. Wprowadzimy zapis o minimalnych wynagrodzeniach dla pracowników instytutów naukowych PAN, tak aby zrównać ich w tym zakresie z pracownikami uczelni wyższych. Obecny poziom wynagrodzeń w Polskiej Akademii Nauk zmusza wiele osób tam pracujących do szukania dodatkowych zajęć i uniemożliwia prowadzenie pracy badawczej zgodnie z misją tej instytucji.

5. Wprowadzimy cztery ścieżki kariery akademickiej: naukowo-dydaktyczną, dydaktyczną, naukową, i wdrożeniowo-aplikacyjną. Pozwoli to na lepsze wykorzystanie potencjału konkretnych badaczy, bez szkody dla przebiegu ich kariery. Zróżnicujemy system oceny pracownika w zależności od wybranej ścieżki.

6. Uwzględnimy wkład pracowników dydaktycznych i pracowników pomocniczych (lektorów, laborantów, bibliotekarzy itd.) w ocenie parametrycznej jednostki. Likwidacja etatów personelu pomocniczego i wypychanie tych osób na samozatrudnienie jest częstą i niezwykle krzywdzącą formą szukania oszczędności przez jednostki naukowe.

7. Wprowadzimy zakaz korzystania przez uczelnie i instytucje nauki z firm zewnętrznych, które nie zapewniają swoim pracownikom stabilnego zatrudnienia. Personel sprzątający, pracownicy i pracownice ochrony, obsługa techniczna, portierzy, szatniarze i inne osoby pracujące w publicznych placówkach naukowych powinny mieć zapewnione godne warunki pracy. Instytucje publiczne powinny być wzorem dla pracodawców.

III. BEZPŁATNE I DEMOKRATYCZNE STUDIA TO EGALITARNE I DEMOKRATYCZNE SPOŁECZEŃSTWO

1. Będziemy dążyć do maksymalnego finansowania publicznego szkolnictwa wyższego w całości z budżetu państwa. Nie zgadzamy się, żeby dziury w budżetach jednostek naukowych finansowane były w sposób ukryty z kieszeni studentów i ich rodzin. Chcemy, aby uczelnie zrezygnowały z ukrytych kosztów studiowania, takich jak opłaty za nienapisanie pracy dyplomowej w terminie, wydawanie legitymacji, dyplomów itd.

2. Usprawnimy system stypendialny, wypracowując w porozumieniu ze środowiskiem studenckim nowe zasady przyznawania stypendiów i zwiększając ich liczbę. Podniesiemy zwłaszcza wysokość i dostępność stypendium socjalnego. Wraz z rozbudową zaplecza socjalnego uczelni (pkt. VII) ułatwi to dostęp do wyższego wykształcenia osobom niezamożnym, zwłaszcza spoza wielkich miast.

3. Przywrócimy podmiotowość społecznościom studenckim na uczelniach. Chcemy zwiększenia roli ich głosu w ciałach kolegialnych, włączenia ich w konsultacje środowiskowe, również te dotyczące procesu legislacyjnego oraz udostępniania im sprawozdań z działalności poszczególnych jednostek i gremiów uczelnianych.

4. Stworzymy długofalowy program rozwijania samorządności studentek i studentów wsparty odpowiednim funduszem celowym niezależnym od budżetu uczelni. Zależy nam aby w życiu

uczelni partycypowała cała społeczność akademicka. Chcemy, żeby akademie kształciła świadomych, krytycznie myślących obywateli.

IV. LICZY SIĘ JAKOŚĆ KSZTAŁCENIA, NIE LICZBA DYPLOMÓW

1. Wprowadzimy regulacje poprawiające jakość kształcenia na uczelniach. Poprawimy skuteczność działania Polskiej Komisji Akredytacyjnej, tak aby jednostki naukowo-dydaktyczne nie mogły uczestniczyć w oszustwie edukacyjnym i przyciągać studentów obietnicą zdobycia dyplomu bez wysiłku. W ocenie okresowej jednostek powinni brać udział naukowcy spoza danego środowiska, również eksperci zagraniczni.

2. Oprzemy system ocen okresowych badaczy oraz ewaluacji jednostek naukowych w większym stopniu na ocenach jakościowych i jawnym systemie recenzenckim, zmniejszając wagę parametrów punktowych. Obecny system oceny ilościowej nie pozwala właściwie mierzyć jakości pracy naukowej i dydaktycznej.

3. Zwiększymy znaczenie opinii o pracy dydaktycznej w ocenie okresowej pracowników uczelni oraz ewaluacji jednostek naukowych. Ocenę tę oprzemy o wizytacje (wewnętrzne i zewnętrzne) na zajęciach dydaktycznych.

4. Wprowadzimy obowiązek umieszczenia doktoratów wraz z recenzjami w dostępnym publicznie repozytorium. Poprawi to jakość prac doktorskich oraz uniemożliwi nadawanie stopnia doktora na podstawie rozprawy niespełniającej standardów pracy akademickiej.

V. WYŻSZE SZKOLNICTWO ZAWODOWE - SZANSA NA ROZWÓJ PRZEMYSŁU

1. Wzmocnimy, rozwiniemy i przede wszystkim dowartościmy system Państwowych Wyższych Szkół Zawodowych. Obecnie wyższe wykształcenie zawodowe funkcjonuje na obrzeżach systemu i jest postrzegane jako oferta edukacyjna dla słabszych i mniej zdolnych. Chcemy, by ponadmaturalne wykształcenie zawodowe było naturalnym przedłużeniem wcześniejszych etapów edukacji. Razem chce odbudować polski przemysł - tworzone równoległe wyższe szkolnictwo zawodowe dostarczy mu kadr, co zapewni dobre miejsca pracy poza wielkimi miastami.

2. Wprowadzimy unormowany szczebel kształcenia prelicencjackiego (pomiędzy maturą i licencjatem), umożliwiając zdobycie dyplomu zawodowego po dwóch latach kształcenia. Ścieżka ta pozwoli doksztalać się w dziedzinach specjalistycznych, które nie wymagają szerszego teoretycznego podłoża.

VI. DOBRE UCZELNIE REGIONALNE TO KONIEC PODZIAŁU NA POLSKĘ A I B

1. W mniejszych ośrodkach akademickich zapewnimy rozwój wiodących kierunków naukowych i dydaktycznych. Należy dowartościować te jednostki, które wedle wyników ewaluacji kształcą i prowadzą badania na wysokim poziomie, tak aby nie zaprzepaścić ich potencjału i dotychczasowych dokonań. Uruchomimy również – w ścisłej współpracy z bezpośrednim otoczeniem społecznym uczelni – należyte wsparcie dla kierunków niezbędnych z punktu widzenia gospodarczego, kulturalnego i społecznego rozwoju regionu.

2. Będziemy zachęcać mniejsze i większe ośrodki do współpracy, co pozwoli podnieść poziom prowadzonych badań i dydaktyki. Prowadzenie długoterminowej współpracy i wymiana kadry naukowej stanowiąc będą ważną część ewaluacji jednostek naukowych. Wprowadzimy ponadto system wspólnych grantów badawczych realizowanych we współpracy ośrodków mniejszych z większymi.

3. Będziemy wspierać i rozwijać mobilność naukowców wewnątrz kraju. Poza promowaniem wymiany kadry naukowej rozwiniemy programy staży podoktorskich, które można będzie realizować poza macierzystą uczelnią. Poprzez system zachęt finansowych będziemy promować pobyty naukowców w mniejszych ośrodkach akademickich.

VII. PUBLICZNE UCZELNIE Z ZAPLECZEM SOCJALNYM

1. Dofinansujemy uczelnianą infrastrukturę mieszkaniową – wybudujemy nowe domy studenckie i mieszkania pracownicze oraz wyremontujemy te istniejące. Dzięki temu zmniejszymy wykluczenie ze względu na niższy status ekonomiczny i miejsce pochodzenia studenta i pracownika. Rozbudowa bazy mieszkaniowej przełoży się na zwiększenie krajowej mobilności naukowców.

2. Stworzymy wokół uczelni sieć instytucji podstawowego wsparcia socjalnego dla studentów i pracowników – żłobki, przedszkola i stołówki. Dzięki temu osoby spoza wielkich miast lub wychowujące dzieci będą mogły w pełniejszy sposób korzystać z edukacji i rozwijać karierę na uczelni.

VIII. POLSKA NAUKA W MIĘDZYNARODOWYM OBIEGU WIEDZY

1. Stworzymy program wymiany naukowo-dydaktycznej między uczelniami krajowymi i zagranicznymi, oparty na długoterminowych partnerskich umowach pomostowych. Program będzie obejmował krótkie wyjazdy krajowych badaczy, obliczone na nawiązywanie i rozwijanie kontaktów zagranicznych oraz dłuższe wizyty badawcze i szkoleniowe. Dopiero dzięki ustanowieniu stabilnych kanałów wymiany kadr możemy istotnie poprawić jakość polskiej nauki i ożywić przepływ ludzi, idei i pomysłów.

2. Stworzymy system finansowania dwuletnich pobytów badawczych za granicą dla osób po doktoracie (post-doc). W ten sposób młodzi naukowcy będą mogli zdobyć doświadczenie w najlepszych ośrodkach badawczych i nawiązać współpracę z najlepszymi specjalistami.

3. Rozwiniemy programy zatrudniania naukowców z zagranicy (zarówno obcokrajowców jak i obywateli polskich) na długoterminowe kontrakty dla doświadczonych badaczy oraz kontrakty typu post-doc. Dzięki temu krajowe ośrodki będą mogły rozwijać nowe kierunki badań i studiów na wysokim poziomie, a kadra naukowa nawiąże stałe kontakty z międzynarodowym środowiskiem naukowym.

4. Włączymy polską naukę w międzynarodowy obieg wiedzy. Zapewnimy dofinansowanie możliwie najszerszego dostępu do baz publikacji i artykułów naukowych oraz wyjazdów na zagraniczne konferencje.

5. Będziemy promować publikacje naukowe w językach obcych, zwłaszcza w renomowanych czasopiśmie zagranicznych i polskich. Zapewnimy wsparcie językowe (np. kursy, korekty

tekstu) zarówno dla pracowników administracyjnych uczelni, jak i pracowników naukowych. W naukach humanistycznych dowartościujemy również publikacje w językach innych niż angielski.

IX. DOSTĘP DO WYNIKÓW BADAŃ WAŻNIEJSZY NIŻ ZYSKI

1. Będziemy promować (np. przez dodatkową punktację) publikowanie w wolnym dostępie wyników badań finansowanych ze środków publicznych. Podatnik powinien mieć możliwość darmowego zapoznania się i korzystania z wyników badań, do których się dokłada.

2. Stworzymy państwowe wydawnictwo naukowe. Wydawnictwo nie będzie nastawione na zysk finansowy, jego celem będzie upowszechnianie najważniejszych prac polskich badaczy oraz tłumaczenie ich na języki obce i popularyzowanie za granicą. Będzie się też zajmować tłumaczeniem kluczowych publikacji zagranicznych na język polski. Wydawnictwo będzie wzorem systemu recenzenckiego i redaktorskiego, nabór prac będzie organizowany w systemie konkursowym. Chcemy aby wydawnictwo państwowe swoim modelem działania zmieniało krajobraz rynku wydawniczego w Polsce.